

การบริหารจัดการวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ชุมชน

THE ADMINISTRATION IS A SOURCE OF LEARNING COMMUNITIES.

พระครูวินัยธรปัญญา ปณฺญาวโร (ศรีสมุทร)

อำนาจ สาเขตร์

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ หน่วยวิทยบริการวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดท่านา จ.ตาก

panya.1979@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการบริหารจัดการวัดในพุทธศาสนา มีสภาพเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย โดยการบริหารจัดการทรัพย์สินของวัดและศาสนสถานนั้นเป็นอำนาจหน้าที่โดยตรงของเจ้าอาวาสหรือผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส หรือผู้มีอำนาจตามกฎหมายในการดูแลศาสนสถาน วัดและศาสนสถานมักตั้งอยู่ใกล้กับชุมชน ทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับบ้าน หรือบรรพชีฏกับคฤหัสถ์ในทุกๆด้าน ทั้งทางด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณี เทศกาล ต่างๆ ตลอดถึงวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ดังนั้นเจ้าอาวาสหรือผู้รักษาการแทนเจ้าต้องมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการวัดโดยการมีส่วนร่วมของผู้นำหรือบุคคลในชุมชนนั้น ๆ ให้มีบทบาทในการบริหารจัดการวัดเกื้อกูลช่วยเหลือหรือดำเนินการแทนในบางเรื่อง โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ชุมชน ต้องได้การร่วมมือจากผู้นำชุมชนตลอดถึงประชาชนในชุมชนนั้น ๆ จึงจะได้ผลดีมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ : การบริหาร, แหล่งการเรียนรู้, ชุมชน

ABSTRACT

This article is intended for the management of measurement in the Buddhist condition is a juristic person under the law by the management of the properties of measurement and places of worship is the authority of the abbot or maintain the abbot of or authorized by the laws in the place of worship, measure and places of worship are usually located near the community to the relationship between the measured with the home or a priest with a layman in all aspects of the cultural traditions festivals throughout the day important Buddhist temples. So the abbot or maintain a instead. You must have a vision of the management of measured by the participation of the leader or a person in the community is to have a role in managing the

measure to lend support or take action instead. In Particular related to the management of measurement, is the source of the Community learning to be the cooperation from the leader of the community to the people in the community and will be the best performance

Keyword : Administration, Learning, community

บทนำ

ตั้งแต่อดีตโบราณกาล คงไม่มีใครปฏิเสธว่า "วัด" เป็นที่พึ่งของชาวบ้าน เป็นศูนย์รวมของสรรพสิ่ง หลากหลายกิจกรรมอยู่ที่วัด แม้แต่เรื่องของการศึกษาเล่าเรียน จนเป็นที่มาของคำว่า บวชเรียน แต่ในปัจจุบันดูเหมือนว่า "วัด" กลับมีบทบาทต่อชุมชนลดน้อยลง เหลือเพียงแค่ภาพของการเป็นสถานที่จัดพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น ไม่ว่าจะเป็นงานบวช งานศพ หรืองานในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ส่วนภาพในบทบาท อื่น ๆ ดูจะเลือนรางและนึกยากขึ้นทุกที ในอดีต ชาวบ้านมีความใกล้ชิดกับพระและวัด ทำให้ได้มีโอกาสซึมซับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และได้รับการอบรมสั่งสอนจากพระผู้ทรงศีล แต่ในสังคมปัจจุบัน ด้วยข้อจำกัดหลายประการ ไม่อาจจะเป็นการจราจรที่แออัด ช่วงเวลาที่ไม่เอื้ออำนวย ฯลฯ ทำให้การเข้าวัดของคนไทย กลายเป็นเรื่องยาก บางครั้งการเข้าวัดแต่ละครั้ง ต้องมีการวางแผน ใช้นิกายากจะเข้าถึงได้ทันทีเหมือนก่อน แม้บางวัดพยายามรณรงค์ให้คนเข้าวัด ถึงกับมีการเปิดให้เข้าไปทำกิจกรรมต่าง ๆ ในวัดช่วงเย็นหรือค่ำหลังเลิกงาน แต่คนส่วนหนึ่งก็ยังลำบากที่จะเข้าวัดอยู่ดี. ศิริทิพย์ อิศาสะวิน, (26 กุมภาพันธ์ 2562).

ความหมายของการบริหารจัดการวัด

การบริหารจัดการวัดในพุทธศาสนานั้น มีสภาพเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย ทำให้วัดและ ศาสนสถาน สามารถถือครองสังหาริมทรัพย์และอสังหาริมทรัพย์ได้ เช่นเดียวกับบุคคลหรือนิติบุคคลทั่วไป โดยการบริหารจัดการทรัพย์สิน ของวัดและศาสนสถานนั้นเป็นอำนาจหน้าที่โดยตรงของเจ้าอาวาสหรือผู้รักษาการแทน เจ้าอาวาส หรือผู้มีอำนาจตามกฎหมายในการดูแลศาสนสถาน

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากวัดและศาสนสถานมักตั้งอยู่ใกล้กับ ชุมชน ทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับบ้าน หรือบรรพชิต กับคฤหัสถ์ในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านที่เกื้อกูลกันหรือขัดแย้งกัน การที่เจ้าอาวาส ผู้รักษาการ หรือผู้มีอำนาจต้องแสดงบทบาทในการ ดูแลจัดการผลประโยชน์ทรัพย์สินของวัดด้วยการเจรจาต่อรอง ประนีประนอมยอมความ หรือฟ้องร้องนั้น ถือเป็นสิ่งที่ควรหลีกเลี่ยง ที่จะดำเนินการด้วยตัวเอง

ดังนั้นเจ้าอาวาสควรมีคฤหัสถ์เข้ามามีบทบาทช่วยเหลือ หรือ ดำเนินการแทนในบางเรื่อง โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัดและศาสนสถานโดยเฉพาะด้านภาระงาน บุคลากร และ การ

บริหารจัดการทรัพย์สิน ซึ่งเหมาะสมตามหลักธรรมของศาสนา และเป็นไปตามหลักพระธรรมวินัย (สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์, 2559 : 231)

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรปุณฺณ) ได้กล่าวถึงแนวความคิดการบริหารวัดว่า ต้องปฏิบัติให้ได้ตามหลัก สะอาด สว่าง และสงบ ดังนี้

1. สะอาด หมายถึง การดูแลและการจัดการวัดที่ดี ไม่สกปรกกรุงรัง จัดเสนาสนะเป็นระเบียบเรียบร้อย เป็นที่เกศรัทธาปลาหะแก่ผู้มาพบเห็น ไม่สร้างความขุ่นข้องใจแก่ผู้มาเยือน
2. สว่าง หมายถึง การจัดวัดที่ดูโปร่ง สบายตาม ไม่รกทึบ หรือมีความสลับซับซ้อน เน้นความเรียบง่ายและประโยชน์ให้สอยสูงสุด
3. สงบ หมายถึง วัดเป็นสถานที่ที่สงบจากอบายมุข ไม่มีเสียงอึกทักครึกโครม ร่มเย็นเป็นสุข ด้วยสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2550 : 26-27)

กองพุทธศาสนสถาน กรมการศาสนา ได้สรุปบทบาทหน้าที่ของวัดในชุมชน ดังต่อไปนี้

1. เป็นศูนย์รวมของชุมชนในการจัดกิจกรรมและประกอบพิธีกรรมทางศาสนา
2. เผยแผ่หลักธรรมคำสอนทางศาสนา
3. เป็นผู้นำในการพัฒนาท้องถิ่น หรือเป็นผู้นำ ในการเปลี่ยนแปลง
4. เป็นที่พึ่งของประชาชนทั้งด้านจิตใจและการให้การสงเคราะห์ยามเดือดร้อน (กองพุทธศาสนสถาน กรมการศาสนา, 2542 : 9)

คณะนิตย จันทบุตร และสุบรรณ จันทบุตร ได้สรุปหลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์ ไว้ดังนี้

1. ควรมีการคัดสรรอบรมบุคคล ผู้จะมาบวชในพระพุทธศาสนา ให้เป็นที่มั่นใจที่จะเข้ามาศึกษาธรรม
2. ต้องมีการศึกษาอบรมธรรมแก่ผู้เข้ามาบวชทั้งก่อน ระหว่างและหลังการบวชด้วย
3. ต้องมีการปฏิบัติธรรมในระหว่างบวชเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจอย่างแท้จริง เพื่อการเผยแผ่ต่อไปแก่ประชาชน
4. แต่ละวัดจักต้องให้พระสงฆ์ที่ศึกษาธรรมดีแล้วให้ได้มีโอกาสเผยแผ่แก่ประชาชน เพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชน และความมั่นคงของพระพุทธศาสนา และต้องพยายามวิเคราะห์หาทางเผยแผ่ธรรมต่อประชาชนด้วยความเมตตาอย่างต่อเนื่องด้วย มิใช่รอให้ผู้มานิมนต์เท่านั้น
5. กิจกรรมการศึกษาธรรมของประชาชน ควรมุ่งให้การศึกษาและปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่องให้พัฒนาขึ้นเป็นลำดับ ทั้งในการทำงานและการดำเนินชีวิตประจำวัน ด้วยหลักการแห่งความไม่ประมาท และหลักการแห่งการพึ่งตนเอง
6. ศาสนาเป็นที่พึ่งทางใจ ดังนั้นการปกครองสงฆ์ให้มีพฤติกรรม และการกระทำที่เหมาะสม นับเป็นเรื่องสำคัญเบื้องต้นที่พระพุทธรูปพึงปฏิบัติ เจ้าอาวาสควรดำเนินการให้พระพุทธรูปในสังกัดมี

ภาพลักษณ์ที่ดี เมื่อประชาชนพบเห็นจักเกิดความศรัทธา ถือเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเบื้องต้นแล้ว

7. พระควรยึดหลักการเผยแผ่ธรรมด้วยหลัก 6 ประการ ดังนี้ (1) ห้ามปรามการทำความชั่วทั้งมวล (2) ส่งเสริมให้กระทำความดีทั้งมวล (3) ให้ได้ฟังและได้รู้ธรรมที่ยังไม่เคยรู้ไม่เคยฟัง (4) ช่วยเสริมในสิ่งที่ประชาชนได้ยินได้รู้แต่ไม่เข้าใจให้เข้าใจ (5) ให้คิดอนุเคราะห์ผู้อื่นด้วยเมตตา ปราณานาดี (6) บอกทางสวรรค์ คือ ทางดำเนินชีวิตที่ดี ถูกต้อง ให้ประชาชน

8. การเผยแผ่ธรรมควรศึกษากลุ่มคน หรือบุคคลเป้าหมาย วิเคราะห์การนำเสนอธรรม ให้เหมาะสมต่อสภาพ เหตุ ผล ต้น ประมาณ กาลเวลา ชุมชน และบุคคล เป็นสำคัญ

9. เจ้าอาวาสทุกแห่งควรปกครองดูแลพระสงฆ์ สามเณร ไวยาวัจกร ศิษย์วัด ผู้อาศัยในวัดหรือเกี่ยวข้องกับวัด ให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสม เป็นการสร้างศรัทธาแก่ประชาชนผู้พบเห็น และมาติดต่อกับวัด

10. จักต้องพยายามบริหารวัดให้มีอาคารสถานที่อาณานิเวศน์ เหมาะสมต่อการศึกษาและปฏิบัติธรรมทั้งในส่วนของพระภิกษุ สามเณร และประชาชน ให้สอดคล้องกับหลักการของพระพุทธศาสนา มีความสงบร่มเย็น ทำให้อยากเข้ามาหาความสงบและศึกษาธรรม รวมทั้งสรรพสิ่งต่าง ๆ ทั้งมีชีวิตและไม่มีชีวิต จักต้องไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อน รำคาญแก่ประชาชนที่มาวัดหรือที่อยู่ใกล้วัดด้วย

11. วัดกับประชาชนจักต้องเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน พระพุทธศาสนาจึงจะอยู่ได้อย่างมั่นคง ดังนั้น นอกจากพระจะให้ธรรมแก่ประชาชนแล้ว ก็ควรจัดวัดและเครื่องใช้ของวัดอย่างมีระบบให้เหมาะต่อการให้บริการประชาชนเพื่อกิจการของพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เป็นการดึงประชาชนเข้ามาใกล้ชิดกับวัด และพระก็ควรหาทางช่วยเหลือในด้านธรรมแก่ประชาชนต่อไปตามความเหมาะสมด้วย

12. ประชาชนเป็นจำนวนมากที่ยังเชื่อโชคลาง ของขวัญ วัตถุมงคล และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยหวังว่าสิ่งเหล่านี้จะบันดาลความโชคดี ความร่ำรวย ความสำเร็จแก่เขาได้ ทำให้ประชาชนขาดการพึ่งตนเอง ไม่พัฒนา พระพุทธศาสนาควรทำหน้าที่เป็นยารักษาโรคเหล่านี้ โดยการไม่ไปดุดึง ตาหนิการกระทำเหล่านั้น แต่ควรใช้หลักธรรมในเรื่องเหตุและผล เรื่องการพึ่งตนเอง เรื่องการศึกษา ฝึกฝนพัฒนา และการครองชีวิตอย่างไม่ประมาทมาใช้ในการเผยแผ่ โดยให้เครื่องราง ของขวัญ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ วัตถุมงคล เป็นเครื่องปิดช่องความประหวั่นใจ จักทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ผลดียิ่งขึ้น

13. ศาสนาพุทธเป็นของคู่กับชุมชน วัดก็ครบทุกตำบล และจะเป็นศูนย์รวมของประชาชนในแต่ละตำบล หากจะจัดการบริหารวัดให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชน ที่พัฒนาทั้งจิตใจและคุณภาพชีวิตในด้านอื่น ๆ จะทำให้ความสัมพันธ์ของประชาชนกับพระพุทธศาสนาเจริญอย่างยั่งยืน โดยที่

พระสงฆ์จะให้ธรรมทานแก่ประชาชน ส่วนประชาชนจะให้อามิสทานแก่พระสงฆ์ นับเป็นการเกื้อกูลกัน อย่างถูกต้องเพื่อการมีพลังอยู่ในสังคมต่อไป

14. การจัดการวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชน จำเป็นต้องจัดให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของกิจกรรมของวัด ร่วมบริหารวัดตามหลักการของพระพุทธศาสนา ด้วย จึงสมควรปรับปรุงการบริหารวัดให้เป็นองค์การบริหารวัด ถึงแม้วัดแต่ละวัดจะเป็นนิติบุคคลอยู่แล้วก็ตาม แต่การมีองค์กรร่วมบริหารวัด เสนอความคิดและให้เจ้าอาวาสตัดสินใจในดำเนินการ ประชาชนก็จะร่วมดำเนินการอย่างเต็มที่ เต็มใจ พุทธศาสนาย่อมเจริญยิ่งขึ้น

15. กรมการศาสนา และกระทรวงศึกษาธิการ ย่อมมีเจตนาที่ดีในการรักษาและพัฒนาพระพุทธศาสนา ดังนั้น เจ้าอาวาสและพระภิกษุควรศึกษางานโครงการของทางราชการ เพื่อประสานการดำเนินงาน ให้เกิดการพัฒนาพระพุทธศาสนายิ่งขึ้น

16. วัดทุกวัดควรได้ดำเนินการรักษาและฟื้นฟูธรรมชาติ เช่น ร่วมจัดโครงการป่าชุมชน โครงการอุทยานการศึกษา เป็นต้น จะได้ทั้งการส่งเสริมการปลูกต้นไม้ และการใช้ต้นไม้เป็นเครื่องมือในการเผยแผ่ธรรมต่อไปด้วย

17. มหาเถรสมาคมเป็นองค์กรสูงสุด ซึ่งเจ้าอาวาสและพระสงฆ์จะต้องศึกษา ส่งเสริมสนับสนุน ประสานงานเพื่อการเผยแผ่ธรรม และพัฒนาพระพุทธศาสนาจะได้ตรงตาม นโยบาย ถูกทิศทาง แก่ไขสถานการณ์และเหมาะสมกับโอกาส ย่อมเป็นพลังส่งเสริมการพัฒนายิ่งขึ้น

18. หลักการบริการ การดำเนินงานต่าง ๆ ควรมีการวางแผนระยะสั้น ระยะยาว เพื่อการปฏิบัติพัฒนาวัด และควรให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมอย่างสม่ำเสมอ หลักการเหล่านี้พระสงฆ์สามารถค้นคว้าให้เกิดความรู้ได้ซึ่งจักต้องยึดหลักการ การฝึกฝน การพัฒนา การไม่ประมาท และหลักการพึ่งตัวเองเป็นสำคัญ จึงจะบังเกิดผลดี

19. สงฆ์ควรมีความสมถะ มีความเป็นอยู่ง่าย ๆ ไม่หวังลาภสักการะ มุ่งศึกษา ปฏิบัติธรรม และเผยแผ่ธรรมแก่ประชาชน ดังนั้น กิจกรรมที่วัดต่าง ๆ ดำเนินอยู่ขณะนี้จึงจำเป็นต้องมีการทบทวนสังคายนา เพื่อการพัฒนาที่มั่นคงยั่งยืนของพระพุทธศาสนาต่อไป

20. ปัจจุบันจำนวนพระสงฆ์มีมาก ยิ่งในฤดูพรรษายิ่งมีจำนวนมากขึ้นกว่าปกติหลายเท่า ดังนั้น จำเป็นต้องมีการปกครองพระบวชใหม่โดยให้พระที่ประพฤติดีแล้วดูแลปกครองอบรมพระบวชใหม่เป็นกลุ่ม ๆ จะช่วยส่งเสริมพระวินัย และการศึกษาของสงฆ์ได้ดีขึ้น ทำให้เกิดการพัฒนาสงฆ์พัฒนาวัด พัฒนabatบาทหน้าที่ของสงฆ์ จนเกิดประโยชน์ต่อประชาชนและประเทศชาติอย่างแท้จริง คะนิงนิตย จันทบุตร และสุบรรณ จันทบุตร, 2545 : 22-26)

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับ หลักการบริหารวัดสมัยใหม่ ดังนี้

1. การสร้างค่านิยม ได้แก่ การสร้างฉันทะให้เกิด ทั้งแก่ผู้บริหารเองด้วย และผู้ที่อยู่ในโครงสร้างการบริหารนั้นด้วย เพื่อให้เกิดแนวคิดและการประพฤติปฏิบัติเป็นไปในแนวทางระบบ แบบแผนที่ได้วางไว้ เพื่อการบริหารวัด จะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลอย่างสูงสุด
2. จัดโครงสร้าง ได้แก่ การสร้างรูปแบบระบบการบริหารให้เหมาะสม เป็นไปตามเป้าหมายหรือจุดประสงค์ที่ได้วางไว้ โครงสร้างจึงถือว่าเป็นส่วนสำคัญอีกส่วนหนึ่ง ในการสร้างความสำเร็จให้แก่การบริหารวัดของท่าน
3. จัดระบบงาน ได้แก่ การรักษการบริหารต่าง ๆ ที่อยู่ภายในวัด ให้เป็นไปอย่างมีระบบและเป็นระเบียบเพื่อไม่ให้เกิดความสับสนในการดำเนินงานและเป็นการง่ายแก่การตรวจสอบ
4. จัดกิจกรรม ได้แก่ การสร้างรูปแบบในเชิงปฏิบัติ ให้สอดคล้องกับการบริหารงาน เพื่อให้การบริหารงานเป็นไปในด้านทฤษฎีและการปฏิบัติ
5. บุคลากร ได้แก่ บุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารงานไม่ว่าจะเป็นผู้บริหารหรือผู้อยู่อาศัยในวัดนั้น ๆ การเลือกบุคคลให้เหมาะสมกับความรู้ความสามารถ เป็นสิ่งที่ควรตระหนักอย่างยิ่ง เพราะการบริหารงานของท่านจะสำเร็จหรือไม่ ส่วนนั้นนับว่าเป็นส่วนสำคัญ ดังนั้นจึงควรเลือกใช้บุคคลให้เหมาะสม
6. เสริมทักษะ ได้แก่ การสร้างความรู้เพิ่มเติมแก่บุคลากรที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพื่อให้การบริหารงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพเช่นกัน
7. กลยุทธ์ ได้แก่ วิธีการหรือกลวิธีที่ท่านเลือกใช้ในการบริหารนั้น ระบบ รูปแบบ ต้องเหมาะสมกับปัจจัยต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว (สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2546 : 46-48).

หลักการสำหรับการบริหารจัดการ

การบริหารจะมีประสิทธิภาพนั้น ส่วนหนึ่งนั้นก็ขึ้นอยู่กับคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหาร ในการบริหารองค์การเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมากที่สุด ดังนั้น มีผู้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับ หลักธรรมสำหรับการบริหารองค์การไว้ ดังนี้

ผู้บริหารต้องมีคุณสมบัติสำคัญ 2 ประการดังกล่าวมานี้แล้วคือ อัตตหิตสมบัติ หมายถึง ความเพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติส่วนตัวที่เหมาะสมกับการเป็นผู้นำ และปรหิตตปฏิบัติ หมายถึงความมีน้ำใจในการปฏิบัติงานเพื่อส่วนรวมและองค์การของคน

พระพุทธเจ้าทรงเพียบพร้อมด้วยอัตตหิตสมบัติและปรหิตตปฏิบัติ จึงสามารถใช้ภาวะผู้นำ บริหารกิจการพระพุทธศาสนาให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี อัตตหิตสมบัติที่สำคัญในการบริหารของพระพุทธเจ้าก็คือ ความสามารถในการสื่อสารกับคนทั่วไป ในการสื่อสารเพื่อการบริหารแต่ละครั้ง

พระพุทธเจ้าใช้หลัก 4 ส. (ที.สี. (ไทย) 9/198/160). ซึ่งมีคำอธิบายเป็นประยุกต์เข้ากับการบริหารดังต่อไปนี้

1. สันติสนา (แจ่มแจ้ง) หมายถึง อธิบายขั้นตอนของการดำเนินงานได้อย่างชัดเจนแจ่มแจ้ง ช่วยให้สมาชิกปฏิบัติตามได้ง่าย
2. สมาทปนา (จงใจ) หมายถึง อธิบายให้เข้าใจและเห็นชอบกับวิสัยทัศน์จนเกิดศรัทธาและความรู้สึกว่าต้องฝ่าฟันให้ไกลและไปให้ถึง
3. สมุตเตสนา (แก้วักล้า) หมายถึง ปลุกใจให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเองและมีความกระตือรือร้นในการดำเนินการไปสู่เป้าหมาย
4. สัมปหังสนา (ร่าเริง) หมายถึง สร้างบรรยากาศในการทำงานร่วมกันแบบกัลยาณมิตรซึ่งจะส่งเสริมให้สมาชิกมีความสุขในการทำงาน

ความสามารถในการจูงใจคนของพระพุทธเจ้า ตรงกับพระสมัญญาว่า ตถาคต หมายถึง คนที่พูดอย่างไรแล้วทำอย่างนั้น (ที.ม. (ไทย) 10/211/254). พระพุทธเจ้าทรงมีภาวะผู้นำสูงมากเพราะทรงสอนให้รู้ (ยถาวาที) ทำให้รู้ (ตถากาโร) และอยู่ให้เห็น (ยถาวาที ตถากาโร)

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึง คุณธรรมที่นักบริหารพึงมี คือ อปริหานิยธรรม 7 ของกษัตริย์วัชชี หรือ วัชชีอปริหานิยธรรม 7 ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญ ฝ่ายเดียว สำหรับหมู่ชนหรือผู้บริหารบ้านเมือง คือ 1. หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ 2. พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ ข้อนั้นแปลอีกอย่างหนึ่งว่า : พร้อมเพรียงกันลุกขึ้นป้องกันบ้านเมือง พร้อมเพรียงกันทำกิจทั้งหลาย 3. ไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ (อันขัดต่อหลักการเดิม) ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ (ตามหลักการเดิม) ถือปฏิบัติมั่นตามวัชชีธรรม (หลักการ) ตามที่วางไว้เดิม 4. ท่านเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ในชนชาววัชชี เคารพนบถถือท่านเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง 5. บรรดากุลสตรีกุลกุมารทั้งหลาย ให้อยู่ดีโดยมิถูกข่มเหงหรือฉุดคร่าขึ้นใจ 6. เคารพสักการะบูชาเจดีย์ (ปูชนียสถานและปูชนียวัตถุ ตลอดถึงอนุสาวรีย์ต่าง ๆ) ของวัชชี (ประจำชาติ) ทั้งหมด ทั้งภายในและภายนอก ไม่ปล่อยยให้ธรรมิกพลีที่เคยให้เคยทำแก่เจดีย์เหล่านั้นเสื่อมทรามไป 7. จัดให้ความอารักขา ค้ำครอง ป้องกัน อันชอบธรรม แก่พระอรหันต์ทั้งหลาย (ในที่นี้กินความกว้าง หมายถึงบรรพชิตผู้ดำรงธรรมเป็นหลักใจของประชาชนทั่วไป) ตั้งใจว่าขอพระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังมิได้มา พึงมาสู่แคว้นแคว้น ที่มาแล้วพึงอยู่ในแคว้นแคว้นโดยผาสุก ซึ่งอปริหานิยธรรม ๗ ประการนี้ พระพุทธเจ้าตรัสแสดงแก่เจ้าวัชชีทั้งหลายผู้ปกครองรัฐโดยระบอบสามัคคีธรรม ซึ่งรัฐคู่อริยอมรับว่า เมื่อชาววัชชียังปฏิบัติตามหลักธรรมนี้ จะเอาชนะด้วยการรบไม่ได้ นอกจากจะใช้การเกลี้ยกล่อมหรือยุแหยกให้แตกสามัคคี (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546 : 211-212).

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวถึง นักบริหารแบบธรรมาธิปไตยควรยึดหลักธรรมในการบริหารที่เรียกว่า พละ 4 ประการ คือ 1. ปัญญาพละ กำลังความรู้หรือความฉลาด 2. วิริยพละ กำลังแห่งความเพียร 3. อนวัชชพละ กำลังการงานที่ไม่มีโทษหรือความสุจริต และ 4. สังคหพละ กำลังการสงเคราะห์ หรือมนุษยสัมพันธ์ เพราะพละหรือกำลังแห่งคุณธรรมทั้ง 4 ประการนี้ ช่วยทำให้นักบริหารปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ นักบริหารจะสามารถวางแผน จัดองค์การ แต่งตั้งบุคลากร อำนาจการ และควบคุมได้ดีต้องมีความฉลาด ขยัน สุจริต และมนุษยสัมพันธ์ ยิ่งเขามีคุณธรรมทั้ง 4 ข้อนี้ เพิ่มมากขึ้นเท่าใดก็ยิ่งทำงานได้ มีประสิทธิภาพมากขึ้นเท่านั้น ในทางตรงกันข้ามถ้าใครคนใด ขาดคุณธรรมทั้ง 4 ประการ แม้เพียงบางข้อ เขาก็เป็นนักบริหารที่ดีไม่ได้ (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2549 : 44-45).

วัดกับแหล่งการเรียนรู้ชุมชน

วัดเป็นศูนย์กลางแห่งศิลปวิทยาการที่ชาวบ้านจากชุมชนรอบ ๆ วัดหรือแม้จากสถานที่ห่างไกลได้เดินทางเข้ามาเพื่อศึกษาวิทยาการแขนงต่าง ๆ และรับการสั่งสอนอบรมทางด้านจิตใจ โดยมีพระภิกษุสงฆ์เป็นครูสอนในปัจจุบันสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปเมื่อการศึกษาของประเทศได้พัฒนาเจริญมากขึ้น และการศึกษาได้แยกตัวออกจากวัด โดยตั้งเป็นสถานศึกษาเป็นเอกเทศ และครูผู้สอนก็ได้เป็นพระสงฆ์ ดังนั้นเด็กไทยในยุคปัจจุบัน จึงมิได้มีความใกล้ชิดกับวัด และพระสงฆ์เหมือนก่อนแต่ถึงกระนั้น วัดก็ยังคงเป็นศูนย์กลางทางจิตใจ เพียงแต่เปลี่ยนจากการเข้าวัดเพื่อศึกษาวิทยาการแขนงต่าง ๆ มาเป็นเข้าวัดฟังเทศน์ ฟังธรรม และสนทนาธรรมจากพระสงฆ์ ดังนั้น ผู้ที่เข้าวัดในปัจจุบันจึงเปลี่ยนจากเด็กซึ่งอยู่ในวัยเรียนมาเป็นผู้ใหญ่วัยกลางคนที่ผ่านร้อนผ่านหนาว และเข้าวัดเมื่อมีความทุกข์ใจหรือไม่ก็เข้าวัดในวันเทศกาลสำคัญ เช่น ปีใหม่ สงกรานต์ เป็นต้น ทั้งหมดคือวัดที่ผู้คนในสังคมไทยยังคงอาศัยในปัจจุบันแต่วัดยังมีความสำคัญในฐานะเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และประเพณีสำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วัดที่มีโบราณวัตถุและโบราณสถานอันงดงาม และมีคุณค่าทางศิลปะ เช่น วัดพระแก้ว วัดโพธิ์ และวัดอรุณราชวรารามฯ เป็นต้น. สามารถ มั่งงั่ง (15 ธ.ค. 2557).

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนในสังคมไทยมาตั้งแต่อดีต อิทธิพลของพระพุทธศาสนาเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดวิถีชีวิตของชาวไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นแหล่งที่รวบรวมงานศิลปวิทยาการและความรู้มากมายหลายสาขา ตลอดจนเป็นแหล่งรวมของศิลปกรรมที่มีค่า เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ จิตรกรรมฝาผนัง ซึ่งงานศิลปกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ นับเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าและเป็นเสมือนเอกลักษณ์ของ ความเป็นชาติไทย ปัจจุบันวัดมีบทบาทเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิมคือ การเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทศาสนสถานที่สำคัญ เพราะภายในวัดประกอบไปด้วยศิลปวัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นอารยธรรมและความเจริญของชาติอันเป็นแหล่งรวมที่สามารถศึกษา

ย้อนกลับได้ในด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี วัฒนธรรม ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม รวมทั้งการเชื่อมโยงความเป็นมาของวัฒนธรรมกับชุมชนและการตั้งถิ่นฐานของชุมชน

ตั้งแต่อดีตเป็นต้นมา วัดเป็นสถานที่มาทำบุญ มีผู้คนมานมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือประกอบศาสนกิจ เพื่อความเป็นสิริมงคล ต่อมาเมื่อมีนักท่องเที่ยวเริ่มให้ความสนใจบรรดาเสนาสนะ อันทรงคุณค่าและมีรูปแบบศิลปกรรมอันงดงามทั้งหลายภายในวัด ก็ทำให้วัดที่มีเสนาสนะอันงดงามและมีความเป็นมาที่บ่งบอกถึงอดีต อันรุ่งเรืองกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวขึ้นมาในปัจจุบันนี้บทบาทด้านการท่องเที่ยวของวัดมีมากขึ้น เนื่องจากนักท่องเที่ยวให้ความสนใจกับกิจกรรมของวัดมากขึ้น อีกทั้งวัดก็พยายามจัดกิจกรรมทางศาสนาและก่อสร้างศาสนวัตถุเพื่อดึงดูดความสนใจของพุทธศาสนิกชนเช่นกัน ตัวอย่างกิจกรรมการท่องเที่ยวที่พบเห็นได้ในวัด เช่น ศึกษาประวัติความเป็นมา ชมศิลปกรรม นมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำบุญทำทานตามความเชื่อ ฝึกปฏิบัติธรรมทำสมาธิ เพื่อมาพักผ่อนหย่อนใจ พร้อมกับการชมทัศนียภาพของธรรมชาติ และการจำหน่าย ซ้อสินค้าท้องถิ่นที่ผู้คนในชุมชนรอบข้างวัดนำมาจำหน่าย ตามที่แต่ละวัดจะมีกิจกรรมที่กล่าวข้างต้นเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่น่าสนใจมากในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงพุทธ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2543 : 83-84).

บทสรุป

การบริหารวัด หมายถึง การทำให้วัดและศาสนสถานเป็นไปตามกฎหมาย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎมหาเถรสมาคม ระเบียบ มติต่าง ๆ ในการบริหารจัดการทรัพยากร เงิน คน วัสดุ แผนงาน ภายในวัด หรือการปกครอง ดูแล รักษาหมู่คณะ ทั้งบรรพชิต และคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนักอยู่ในวัด และทั้งการจัดกิจการของวัดเพื่อให้งานต่าง ๆ มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย โดยมีบุคคลในชุมชนเข้ามามีบทบาทช่วยเหลือ หรือ ดำเนินการแทนในบางเรื่อง โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัดและศาสนสถานต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน จึงจะทำให้วัดเป็นแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ ของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาใช้ในการบริหารงานจะทำให้ผู้บริหารองค์การนั้นๆ มีประสิทธิภาพ ในทุกองค์กรก็ต้องการให้มีบุคลากรที่เป็นทั้งคนเก่งและคนดีไปพร้อมๆ กัน ถ้าหากเป็นไปได้ก็คงจะเป็นเรื่องที่ดีมาก ๆ แต่หากเป็นไปได้การจะคัดสรรเอาไว้ก็คงจะหนีไม่พ้นการเลือกคนดีเอาไว้ เพราะคนเก่งสามารถเรียนรู้และพัฒนาจนเกิดความชำนาญได้ แต่คนดีมันต้องสร้างมาจากภายในไม่มีใครสามารถบังคับได้ ผู้บริหารหลายคนพยายามหาวิธีการบริหารจัดการแบบใหม่ๆ มากมายเพื่อที่จะสร้างให้บุคลากรภายในองค์กรเป็นทั้งคนเก่งและคนดี

ความสัตย์จริงในเรื่องของการดำเนินชีวิตรวมถึงหลักธรรมในการบริหารคนของพระพุทธเจ้า ยังคงใช้ได้อยู่ทุกยุคทุกสมัย หากท่านใคร่ครวญดูท่านจะพบว่าเราไม่จำเป็นต้องเอาการบริหารจัดการ

ของต่างประเทศเข้าใช้มาเลย เพราะหลักการบริหารจัดการของพุทธศาสนานี้แหละชัดเจนที่สุดและใช้ได้จริง

หลักการบริหารจัดการวัดตามแนวทางพระพุทธศาสนา ก่อให้เกิดต้นแบบวิถีพุทธ สร้างแนวทางการพัฒนาเชิงพุทธและให้เป็นแบบอย่างองค์กรหรือหน่วยงานที่ต้องการพัฒนาองค์กรเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพ การบริหารวัดทำให้เป็นที่แหล่งการเรียนรู้ชุมชน จะต้องอาศัยบุคคลในชุมชนเพื่อให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการตามหลักพระพุทธศาสนา วัดจึงเป็นสถาบันหลักที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนไทยได้เป็นอย่างดี ในสังคมไทย โดยเฉพาะงานด้านศิลปกรรมที่มีค่า เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ จิตรกรรมฝาผนัง ซึ่งงานศิลปกรรมต่าง ๆ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่า และเป็นเสมือนเอกลักษณ์ของความเป็นชาติไทย ปัจจุบันวัดมีบทบาทเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิมคือ การเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทศาสนสถานที่สำคัญ เพราะภายในวัด ประกอบไปด้วยศิลปวัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นอารยธรรมและความเจริญของชาติ รวมทั้งการเชื่อมโยงความเป็นมาของวัฒนธรรมกับชุมชน และการตั้งถิ่นฐานของชุมชน พุทธศาสนาจึงเป็นแกนแท้ของวัฒนธรรมไทย นำไปสู่กระบวนการของการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา และการปฏิบัติตามคำสอนในพระพุทธศาสนาก็จะทำให้ครอบครัว ชุมชน สังคม อยู่กันอย่างปกติสุข

References

- กองพุทธศาสนสถาน. (2542). กรมการศาสนา. **ลานวัด ลานใจ ลานกีฬา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2543). **วัดพัฒนา 43**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.
- คะเนิงนิตย จันทบุตรและสุบรรณ จันทบุตร. (2545). **หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์**. กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิค.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). **พุทธวิธีบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ศิรินทีพย อิศาสะวิน. (30 พ.ย. 2553). วัดต้องเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน. **หนังสือพิมพ์เดลินิวส์**. [ออนไลน์] แหล่งที่มา, <https://www.thaihealth.or.th/Content/19247>.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2546). **วัดพัฒนา 46**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนา.

สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์. (2559). **คู่มือการดูแลศาสนสถาน**. พิมพ์ครั้งที่ 2
กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด มหาชน.
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2550). **วัดพัฒนา 50**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงาน
พระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
สามารถ มั่งส้าง (15 ธ.ค. 2557). วัด : แหล่งเรียนรู้อันควรอนุรักษ์. **ผู้จัดการรายวัน**. [ออนไลน์]
แหล่งที่มา, <https://mgronline.com/daily/detail/9570000143892>.